

Türkiye'deki İletişim Eğitime Katkıları Bağlamında Oya Tokgöz

Duygu Çeliker¹

Türkiye'de iletişim eğitiminin temelleri 1960'lı yıllarda gazetecilik okullarının kurulmasıyla atılmıştır. Yaptığı araştırmalar, yönettiği tezler ve yetiştirdiği akademisyenlerle alana önemli katkılarda bulunan bilim insanlarının çabaları bu gelişmede hem öncü rol oynamış hem de Türkiye'deki iletişim eğitimine yön vermiştir. Bu öncü iletişimbilimcilerden birisi de Oya Tokgöz'dür. Türkiye'de iletişim eğitiminin kurucularından olan Oya Tokgöz medya değerlendirmeleri, kadının medyada sunumu, siyasal iletişim ve reklam, kitle iletişim araçları ve çocuklar üzerine yaptığı çok sayıda çalışmayla da iletişim bilimine önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmada Prof. Dr. Oya Tokgöz'ün iletişim eğitimine katkılarının genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Çalışmada öncelikle Türkiye'de iletişim eğitiminin başlangıcı, ilk kurucuları değerlendirilmiş, ardından da Türkiye'de öncü iletişimbilimciler arasında yer alan Oya Tokgöz'ün yaşam öyküsü, çalışmaları ve bu çalışmalarında iletişim alanına ilişkin hangi konular üzerine yoğunlaştığı irdelenmiştir.

Türkiye'de İletişim Eğitimi

Türkiye'de iletişim bilimi sosyoloji, siyaset bilimi, felsefe, tarih, dil bilimi, sosyal psikoloji ve ekonomi gibi alanların da katkısıyla disiplinlerarası bir bilim dalı olarak 1960'lı yılların sonuna doğru ortaya çıkmıştır. Şüphesiz ki bu gelişmede iletişim eğitiminin Türkiye'de bu yıllarda başlamasının ve bunun paralelinde sistemli iletişim araştırmalarının gerçekleştirilmesinin önemli rolü bulunmaktadır. Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarından 1960'lı yıllara kadar olan süreçte iletişim olgusunu irdeleyen araştırmalar yapılmakla birlikte, iletişim araştırmalarının sayısı artmış ve iletişim eğitimi 1970'li yıllardan sonra hızla yaygınlaşmıştır (Taşcıoğlu, 2010: 234). Türkiye'de iletişim eğitimine gazetecilik okullarının kurulmasıyla başlanmıştır. Dünyada iletişim eğitimine yön veren ilk gazetecilik okulu 1908 yılında ABD'de kurulurken (Mutlu, 2000: 245); Türkiye'de 1950 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde gazetecilik eğitimine, 1965'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda iletişim eğitimi verilmeye başlanmıştır (Tokgöz, 2003: 9). Bu yıllarda bir yandan gazetecilik/iletişim eğitimi sürdürülürken; diğer yandan iletişim eğitimi verecek akademisyenler yetiştirilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte bu süreçte iletişim alanına ilişkin araştırmaların yapılmasına ve ders kitaplarının yazılmasına yönelinmiştir. Bu gelişmeler Türkiye'de iletişim eğitiminin gelişmesi anlamında önemli adımları oluşturmuştur (Tokgöz, 2006: 2). Özellikle Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 1971'den başlayarak tamamlanan doktora tezleri Türkiye'de iletişim biliminin ve iletişim eğitiminin yol almasında büyük önem taşımaktadır. Ünsal Oskay, Aysel Aziz, Uygur Kocabaşoğlu ve Nilgün Abisel ile birlikte Oya Tokgöz Türkiye'de iletişim alanında yazılan ilk beş doktora tezinin yazarlarından olup, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda yapılan iletişim eğitimine ve gerçekleştirdiği araştırmalarla Türkiye'deki iletişim eğitimine yön vermiş ve iletişim alanında eğitimcilerin yetişmesine ön ayak olmuştur.

Oya Tokgöz'ün Kısa Yaşam Öyküsü, Araştırmaları ve Düşüdükləri

Türkiye'nin önde gelen iletişimbilimcilerinden ve siyasetbilimcilerinden olan Oya Tokgöz 1941 yılında Ankara'da doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini TED Ankara kolejinde tamamlayan Tokgöz, lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisansını ABD'de Boston University School of Public Communication'da ve doktorasını Ankara Üniversitesi

¹ Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

SBF’de siyaset bilimi alanında tamamlamıştır. Tokgöz 1977 yılında doçent, 1985 yılında profesör ünvanlarını almıştır. Ünsal Oskay, Aysel Aziz, Uğur Kocabaşoğlu, ve Nilgün Abisel gibi isimlerle birlikte iletişim biliminin kurucuları arasında yer alan Tokgöz alana ilişkin çok sayıda çalışma yapmıştır.

İlk çalışmasını 1972 yılında yayınlayan Tokgöz’ün 1972-2005 yılları arasında toplam 63 çalışması yayınlanmıştır. Bununla birlikte Tokgöz, akademik yaşamı içerisinde 22 yüksek lisans tezi, 10 doktora tezi yönetmiştir. Yönettiği tez çalışmaları haber söylemi, popüler kültür, yeni teknolojiler, uluslar arası iletişim, basın iktidar ilişkisi, basın tarihi, gazete televizyon ve video örnek olayları, yerel basın siyasal katılma ve kitle iletişim araçları/basında sivil itaatsizlik eylemlerinin sunumu gündem belirleme, dış basında ve Türk basınında dış haberler, basın çalışanlarının durumu, enformasyon toplumu, yetiştirme kuramı ve magazin basını ve haber anlayışı gibi konular üzerinde iletişim alanına önemli katkılar sağlamıştır (Özer, 2005: 91). Oya Tokgöz yönettiği tez çalışmalarının dışında, akademik yaşamı içerisinde medya, kadının medyada sunumu, siyasal iletişim siyasal reklam ve reklam, kitle iletişim araçları ve çocuklar üzerine çok sayıda araştırma yapmış bir iletişim bilimcidir. Buna ek olarak Türkiye’deki iletişim biliminin tarihsel kaynaklarını bulmaya yönelik eserlerin sayısı son derece az olmakla birlikte Tokgöz’ün Türkiye’deki iletişim araştırmalarının gelişimine dair saptamaları da önemlidir (Öztürk, 2008: 7). Oya Tokgöz’ün aynı zamanda doktora tez çalışması olan radyo ve televizyon sistemleri ile ilgili araştırması alanda ilk ampirik ve kuramsal araştırmalardan biridir. Tokgöz, televizyonun siyasal tutum ve davranışa etkisini ölçme amacı ile Ankara Çankaya bölgesinde yaptığı alan araştırmasında izleyicilerin izleme alışkanlıkları, televizyon izleme ve televizyondan etkilene sorununu üzerine odaklanmıştır (Aziz, 2005: 21).

Medya üzerine değerlendirmelerine ilişkin çalışmalarında haber ajanslarının ortaya çıkışını, gelişimini ve o dönemki durumunu sunduğu “Haber Toplayan ve Satan Kuruluşlar: Haber Ajansları” başlıklı çalışması basın alanına ilişkin olarak ürettiği ilk çalışmaları arasında yer alır (Tokgöz, 1972). Gazetecilik ve halkla ilişkiler ilişkisini ortaya koyduğu “Gazetecilik Halkla İlişkiler İlişkisinde Yazılı Basının Rolü ve Önemi” başlıklı çalışmasında ise, kamu ve özel sektör halkla ilişkiler çalışmalarında yazılı basının rolüne dikkat çeker (Tokgöz, 1988a). Bu çalışmaların yanında yazılı basın haberleri üzerine gerçekleştirdiği çözümlemeleri de önemlidir: “Bazı Gazetelerimizde 1973 TBMM Başkanlığı Seçimlerine Verilen Önem: İçerik Çözümlemesi İle Yaklaşım”, “Türk Gazetelerinde Siyasal Şiddet” başlıklı çalışmaları haber çözümlemeleri üzerine gerçekleştirdiği araştırmaları arasında önemli örneklerdendir (Tokgöz, 1977).

Oya Tokgöz medyaya ilişkin bu çalışmalarının dışında yerel medya ile ilgili çalışmalarıyla da alana önemli katkılarda bulunmuştur. Yerel medya üzerine çalışmaya 1970’lerin sonunda başlayan Tokgöz, “Türkiye’de Yerel Gazetecilik Olgusu: Rolü ve Önemi”, “Türkiye’de Yazılı Basının Yerel Olarak Gösterdiği Özellikler”, “Türkiye’de Yerel Basının Konumu ve Önemi”, “Türkiye’de Yerel Medyanın Yapısı ve Örgütlenişi” başlıklı çalışmalarıyla yerel basının işlevleri, yapısı, örgütlenişi ve yerel basının sorunları üzerine yayınlar yapar (Tokgöz, 1981a, 1982, 1988b, 2001). Bütün bunlara ek olarak Siyasal iletişim, seçim kampanyaları, siyasal reklam, reklam ve tüketim, televizyonun kadının siyasallaşmasına etkisi, televizyon reklamlarının anne ve çocuk ilişkisine etkisi, kitle iletişim araçlarının çocuklara etkisini ve çocuğun toplumsallaşmasındaki rollerini irdelediği çalışmaları da önemlidir.

Oya Tokgöz’ün gerek lisans gerekse lisansüstü eğitim gören öğrencilerin, araştırmacıların faydalanabileceği ve pek çok iletişim fakültesinde ders kitabı olarak okutulan eserleri arasında ise “Temel Gazetecilik”, “Siyasal İletişimi Anlamak”, “Seçimler, Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim” eserleri yer alır (Tokgöz, 1981b, 2008, 2010). Gazetecilik mesleği hakkında temel bilgiler veren Temel gazetecilik kitabı Oya Tokgöz’ün de belirttiği gibi “gazeteciliğin ne olduğunu, gazetecilikle ne yapılmak istendiğini” tanımlamaktadır. Siyasal iletişimi anlamak ise siyaset biliminin temel kavramlarını medya siyaset ilişkisi bağlamında değerlendirmektedir. Seçimler Siyasal Reklam-

lar ve Siyasal İletişim adlı eserinde ise Oya Tokgöz 1973-1999 yılları arasında seçimler, siyasal kampanyalar, siyasal partilerin kadın söylemi üzerine yazmış olduğu makaleleriyle, Türkiye'deki siyasal iletişim araştırmalarından örnekler sunar.

Özetle, Türkiye'de iletişim eğitiminin kurucularından olan Oya Tokgöz iletişim alanına ilişkin sayısız çalışmalar yapmış bilim insanlarından birisidir. İletişim Biliminin Türkiye'de gelişmeye başladığı ilk günlerden bu yana medya, kadının medyada sunumu, siyasal iletişim siyasal reklam ve reklam, kitle iletişim araçları ve çocuklar üzerine ve Türkiye'de iletişim araştırmalarının gelişimine yönelik araştırmaları ile iletişim alanına önemli katkılar sağlamıştır. Tokgöz'ün gazetecilik ve siyasal iletişim üzerine yazmış olduğu kitaplar ise gerek lisans gerekse lisansüstü eğitim alan öğrenciler ve araştırmacılar için temel başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Aziz, Aysel (2005). "Dünyada ve Türkiye'de İletişim Araştırmaları." <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/625.pdf>. 27.07.2011.
- Mutlu, Erol (2000). "Türkiye'de İletişim Eğitimi: Kişisel Bir Tarih Denemesi." İletişim. 2000(8): 234-259.
- Özer, Ömer (2005). "Dört On Yılın Birikimi: Prof. Dr. Oya Tokgöz'ün Türkiye'de İletişim Alanına Katkıları". <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/625.pdf>. 25.07.2011.
- Öztürk, Serdar (2008). Türkiye'de İletişim Düşüncesinin Kökenleri. Ankara:Gazi Üniversitesi Basımevi.
- Tokgöz, Oya (1972). "Haber Toplayan ve Satan Kuruluşlar: Haber Ajansları." Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (17)2: 143-157.
- Tokgöz, Oya (1977). "Bazı Gazetelerimizde 1973 TBMM Başkanlığı Seçimlerine Verilen Önem: İçerik Çözümlemesi ile Yaklaşım." Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. (30) 1-4: 67-78.
- Tokgöz, Oya (1981a) "Türkiye'de Yerel Gazetecilik Olgusu: Rolü ve Önemi." A.Ü. SBF BYYO Yıllık 1979-1980: 271-294.
- Tokgöz, Oya (1981b). Temel Gazetecilik. Ankara: İmge Kitapevi.
- Tokgöz, Oya (1982). "Türkiye'de Yazılı Basının Yerel Olarak Gösterdiği Özellikler." A.Ü. SBF BYYO Yıllık 1981: 283-309.
- Tokgöz, Oya (1988a). "Gazetecilik Halkla İlişkiler İlişkisinde Yazılı Basının Rolü ve Önemi." Halkla İlişkiler Sempozyumu 1987.
- Tokgöz, Oya (1988b). "Türkiye'de Yerel Basının Konumu: Rolü ve Önemi." A.Ü BYYO Yıllık, sayı X: 165-179.
- Tokgöz, Oya (2001). "Türkiye'de Yerel Medyanın Yapısı ve Örgütlenisi." İletişim. (9):5-39.
- Tokgöz, Oya (2003). "Türkiye'de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi." Kültür ve İletişim. (6) 1: 9-32.
- Tokgöz, Oya (2008). Siyasal İletişimi Anlamak. Ankara: İmge Kitapevi.
- Tokgöz, Oya (2010). Seçimler Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim. Ankara: İmge Kitapevi.